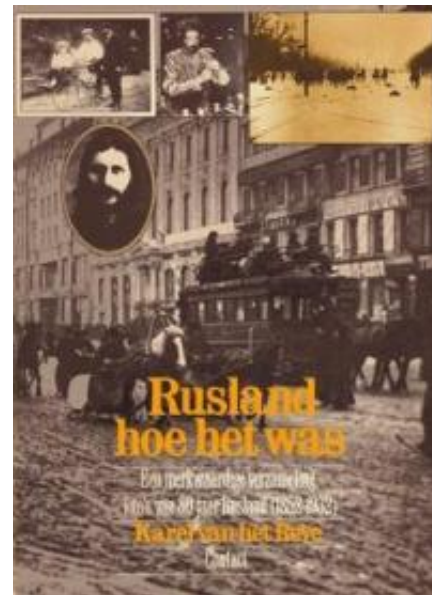

Toeval

Het is een beetje een Droste-effect: ik ontdek op een boekenmarkt een bijzonder boek, en het begint als volgt: 'Van tijd tot tijd ontdekken mensen iets...' waarna uit de doeken wordt gedaan dat het boek zelf een publicatie is van een bijzondere ontdekking.

Maar laat ik bij het begin beginnen van dit verhaal, dat alleen zijdelings met vertalen te maken heeft maar me bijzonder genoeg leek om het in een blognotitie publiek te maken.

Fotoalbum

Een paar dagen geleden had ik met iemand afgesproken voor boekhandel Athenaeum in Amsterdam. Ik was iets eerder en liep om de tijd te vullen even over de boekenmarkt op het Spui. Ik was in gezelschap van mijn Russische vriend, dus toen ik een boek zag met de titel *Rusland – hoe het was*, wees ik ernaar. De titelpagina met een oude foto van een stadsgezicht en de ondertitel 'Een merkwaardige verzameling foto's van 80 jaar Rusland' wekte mijn belangstelling in voldoende mate om het in mijn hand te nemen en op te slaan. Terwijl de bladzijden door mijn vingers gingen, viel mijn oog op het woord 'Hongaren' en dat is voor een vertaler Hongaars reden genoeg om er het fijne van te willen weten.

Wat had ik in mijn handen? Een snelle blik op het voorwoord van het in 1976 verschenen fotoalbum, van de hand van de beroemde slavist Karel van het Reve, leerde al gauw het volgende. In 1975 werd in de kluis van uitgeverij Contact een map met foto's ontdekt die er sinds 1932 lag. Hij was waarschijnlijk destijds ingestuurd als voorstel tot publicatie, maar zover was het nooit gekomen. Een fotoalbum was meer dan veertig jaar en een wereldoorlog later natuurlijk alleen nog interessanter geworden en er werd dan ook alsnog besloten tot publicatie.

Maar hoe komen nu de Hongaren in het verhaal? Over de samenstellers vermeldt het oorspronkelijk van Duitse onderschriften voorziene album: GESAMMELT UND ZUSAMMENGESTELLT VON SÁNDOR MÁRAI UND LÁSZLÓ DORMÁNI, TYPOGRAPHIE VON ALBERT KNER. Erg grappig werd het toen ik een paar regels verder las: 'Niemand bij uitgeverij Contact wist zich van die map en zijn makers iets te herinneren. Wie Márai, Dormáni en Kner waren weet ik niet.'

Heilstaat

Dat iemand in Nederland die iets van literatuur afweet niet weet wie Sándor Márai is, kunnen we ons anno 2011 niet echt meer voorstellen. In 1976 was dat natuurlijk anders, hoewel elke kenner van de Hongaarse literatuur Van het Reve had kunnen vertellen dat het een Hongaarse schrijver is die voor de oorlog zelfs in het Nederlands vertaald is en op dat moment in ballingschap in de VS leefde. Maar misschien kwam hij niet op het idee om de samensteller van een fotoalbum in de literaire hoek te zoeken en Google had hij ook niet tot zijn beschikking. Maar of hij en de uitgever veel moeite hebben gedaan valt te betwijfelen, als hij naar aanleiding van de onderschriften schrijft: 'Het controleren van één enkel onderschrift kan zeer tijdrovend zijn. Het is waarschijnlijk mogelijk om de identiteit vast te stellen van de meeste personen op foto 120, maar de tijd die dat zou kosten schat ik op enkele maanden.' Van het Reve oppert nog wat mogelijke verklaringen hoe de map bij Contact terechtgekomen kan zijn en moppert op het Duits van de samenstellers (wat mij merkwaardig voorkomt, omdat Márai – wiens oorspronkelijke naam Grosschmidt is – uit een Duitstalige familie komt en in de jaren twintig voor Duitse bladen schreef).

Márai, die zelf nooit in de Sovjet-Unie is geweest, had een grote belangstelling voor Rusland, met name door zijn favoriete schrijvers, Tolstoj, Dostojevski en anderen. Als publicist volgde hij 'het bolsjewistische experiment' met interesse, maar hij had al vroeg door dat het stalinistische systeem geen heilstaat was, maar een land van terreur.

Ik meende me te herinneren dat deze auteur – van wie ik naast het in Nederland bekendste werk *Gloed* ook de memoires over de oorlogsjaren, getiteld *Land, land!...* heb vertaald, met daarin veel interessante bespiegelingen over Rusland en de Russen – ooit een album over het land heeft samengesteld, maar niet dat dat in Nederland bewaard is gebleven. Het fotoalbum is overigens in 2003 ook in Hongarije uitgegeven, gebaseerd op de Nederlandse editie, en werd rond zijn verschijning begroet als onderdeel van het oeuvre van Márai en beschouwd als blijk van zijn heldere en vooruitziende blik op het totalitaire systeem in de Sovjet-Unie, hoewel de begeleidende teksten uit zijn journalistieke geschriften die er door de hedendaagse uitgevers bij zijn gezocht meestal van iets later datum zijn.

Heel veel toeval

Een bijzondere vondst, kortom, niet alleen vanwege het Droste-effect, maar ook vanwege de vele toevalligheden: een vertaalster Hongaars-Nederlands met een Russische vriend die een boek over Rusland vindt, met een voorwoord van een vermaarde Nederlandse Ruslandkenner en met foto's die zijn verzameld door een door haar vertaalde, Hongaarse auteur.